

Temeljan istraživački rad i izvanredna analitička interpretacija Bogdana Trifunovića u velikoj meri upotpunjuje naše poznavanje života u Srbiji u mračnom periodu okupacije, otkriva nam do sada nepoznate podatke i slike iz svakodnevice tipične srpske palanke i pripoveda o teškoj sudbini pokorenog stanovništva. Iz svih ovih razloga monografija *Život pod okupacijom: čačanski okrug 1915–1918* predstavlja trajnu naučnu i istraživačku vrednost i putokaz istoričarima kako proučavati i prikazati lokalnu istoriju.

Dejan ZEC

Душан Р. Бајагић,
*Управљање Министарством просвете Краљевине
Срба, Хрвата и Словенаца,
ИНИС, Београд 2009, стр. 542.*

Мр Душан Бајагић, истраживач сарадник Института за Новију историју Србије, бави се истраживањем јавне управе у Краљевини СХС/Југославији и међународним односима Југославије у 20. веку. Монографија *Управљање Министарством просвете Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* настала је на основу магистарског рада *Управљање органима државне управе у плурализму различитих правних система*, одбрањеног на Факултету политичких наука у Београду 2008. године.

Дело је подељено на реч аутора, увод, три поглавља, завршна разматрања, резимее на руском и енглеском језику, списак извора и литературе.

У књизи је представљено управљање Министарством просвете Краљевине СХС, анализирано на основу прописаних законских и подзаконских аката Министарства просвете, који су објављени у службеним гласницима и званичним листовима. Аутор је упоредно анализирао Универзитет Краљевине СХС у Београду и Свеучилиште у Загребу, док су Универза у Љубљани и факултети у Суботици и Скопљу изостављени из анализе, јер су имали исту законску основу као и Универзитет у Београду. Аутор је истраживао период од 1. децембра 1918. до 6. јануара 1929, али је померио хронолошке оквире на период када су донети неки од закона значајних за тему. Бајагић истиче да је истраживање постављено као студија случаја где је акценат стављен на „организацију и функционисање Министарства просвете као органа државне управе Краљевине СХС на примеру виших и високошколских институција у условима плурализма правних система“ и да је у раду примењена дескриптивна квантитативна анализа докумената.

У уводу Бајагић је изнео теоретски концепт рада објашњавајући прво теорију организације, а потом дефинишући главне појмове. Државу, сложени социјално-динамички систем састављен од конгломерата, поставља као организацију која пре свега треба да обезбеђује вршење јавних служби. А управну власт као регулатора друштвених процеса која врши социјалну функцију и један од најважнијих појмова савременог друштва. Нарочито истиче дуализам модерне управе, јер представља инструмент за вршење политичке власти и организацију за вршење делатности од општег интереса.

У првом поглављу *Историјске димензије промена и развоја државне управе код јужнословенских народа* аутор је дао преглед државноправне историје Срба, Хрвата и Словенаца од досељавања на Балкан до стварања Краљевине СХС.

Друго поглавље *Организација Министарства просвете у области вишег и високог школства у Краљевини СХС* посвећено је Министарству просвете у Краљевини. Уставом Краљевине СХС били су прописани општи оквири просвете и надлежности министара, а настава је била државна, обавезна, без уписнине и школарине, иста за целу земљу, у духу народног јединства и верске трпеливости. У посматраном периоду било је укупно 11 министара просвете, али како су се често мењали изостајао је континуитет. Универзитетска настава се одвијала на три универзитета: Универзитет Краљевине СХС у Београду, Свеучилиште Краљевине СХС у Загребу, Универза Краљевине Србов, Хрватов ин Словенцев в Љубљана, Правни факултет у Суботици и Филофски факултет у Скопљу. Београдски универзитет је био аутономан на основу Устава из 1921. и Закона о Универзитету из 1905, док Свеучилишту у Загребу Законом од 6. листопада 1894. није била признавана аутономија. Свеучилиште у Загребу је добило аутономију тек по укидању Покрајинске управе за Хрватску и Славонију (1925–1926). Аутор истиче да је питање аутономије једна од најбитнијих тема, ако не и кључна за разумевање и проучавање јавне управе.

У књизи аутор дескриптивном анализом износи знатан број квантитативних података. Навешћемо, као пример, податке који се тичу броја наставника и студената (за године 1928–1929), као и верску и социјалну структуру студената на нивоу Краљевине (за године 1923–1924). На Свеучилишту и високим школама у Загребу радило је највише наставника – 322 од 747 односно 43,11 одсто. Универзитет у Београду, без факултета у Суботици и Скопљу, био је други центар у земљи по броју наставника – 270 (36,14 одсто) наставника. Са друге стране, Београдски универзитет школовао је највише студената – 6.299 (50,26 одсто) од 12.534 током 1928–1929, док је Загреб имао 4.508 (35,97 одсто) студената. Када је у питању социјална структура студената, аутор наводи да је највише студената водило порекло из породица државних чиновника 2049 (18 одсто), затим земљорадника 1174 (11 одсто), трговаца 1069, занатлија 551, официра и војника 387, рентеријера и пензионера – 304, свештеника 294... Док је верска структура била следећа: 6.967 православци, 3.604 римокатолици, 436 јевреји, 115 муслимани, 60 протестанти. Православни студенти су већином студирала на Београдском универзитету, Правном факултету у Суботици и на Филозофском факултету у Скопљу, док су католици студирали у Загребу и Љубљани. Аутор закључује да су привилегије стицања високог образовања имали Срби, Хрвати, Словенци и донекле Јевреји, док су муслимани Албанци и Турци, Чеси, Словенци, Немци и Мађари били у подређеном положају.

Трећи и главни део књиге односи се на *Организацију и управљање универзитетима у мноштву различитих правних система*. Аутор је прво изложио организацију и управљање Универзитетом у Београду, а потом и Свеучилишта у Загребу. Бајагић је започео одељак оснивањем универзитета у Београду, као и задацима и правима Универзитета и универзитетских власти (ректор, декани факултета, универзитетски савет, универзитетска управа, факултетски савети, универзитетски суд, административно особље, универзитетско веће). Обрадио је и

питања надлежности, функција и деловања министара просвете према Универзитету у Београду, посебно према факултетима Универзитета у Београду. Детаљно је представио наставнике универзитета (редовни професори, ванредни професори, стални доценти, привремени доценти, хонорарни професори, учитељи и помоћно особље), начин њиховог избора и постављања, дужности и права, као и њихова учешћа на међународним конгресима у иностранству. Аутор је део посветио студенатима и испитима. Изложио је и основне податке о факултетима Универзитета у Београду и представио њихову организацију – Филозофски факултет (са семинарима и заводима), Правни факултет, Технички факултет (са три одсека: за грађевинске инжењере, за архитекте, машинске инжењере, електротехничке и инжењере технологе), Медицински факултет, Пољопривредни факултет (са два одсека: пољопривредни и шумарски), Православно богословски факултет (са четири одсека: систематско богословље, историјски одсек, црквено-правни одсек и одсек практичног знања).

Бајагић има сличну структуру и за потпоглавље где је представио организацију и управљање Свеучилиштем у Загребу. У оквиру факултета Свеучилишта и високих школа постојали су: семинари, заводи, просеминари, лабораторије и др, које је оснивала Земаљска влада, односно Покрајинска управа на предлог професорских зборована, односно вијећа факултета. Тако су у периоду који аутор обрађује деловале следеће просветне установе: Мудрословни факултет, Православни и државословни факултет, Богословски факултет, Лијечнички факултет, Господарско-шумарски факултет, Техничка висока школа, Ветеринарска висока школа, Лабораториј Високе школе за трговину и промет, Свеучилишна књижница. Поред организације факултета, Бајагић је обрадио и питања надлежности органа власти и управе Хрватске и Славоније према Свеучилишту и високим школама у Загребу; питања надлежности професорских зборована и Академичког сената на Свеучилишту и професорских вијећа на високим школама. Посветио је мању целину и проблематици стручног кадра и научној и наставној основи на факултетима Свеучилишта и на високим школама у Загребу. Обрадио је тематику испита (појединачни, државни и строги испити) и нешто детаљније у односу на Универзитет у Београду, питања студената – упис редовних и ванредних студената на Свеучилиште и високе школе, науковине на факултетима и високим школама, студенти на одслужењу војног рока, студенти на свеучилишту за време Првог светског рата, права и дужности студената по окончању Првог светског рата и за време аутономије Хрватске и Славоније у Краљевини СХС. На крају је представио рад Свеучилишта по укидању Покрајинске управе за Хрватску и Славонију.

У закључку Бајагић истиче да се плурализам правних система одржао за време Краљевине СХС, јер се органима јавне управе, у овом случају Универзитета, управљало на основу наслеђених прописа. Аутономија Универзитета у Београду се поштовала, док је Свеучилиште у Загребу развијало и под покрајинском аутономијом, што сведочи о постојању покрајинске аутономије на пољу просвете, а и касније као аутономно.

Јелена ПЕТАКОВИЋ